

INTERVIEW | Filosoof Jan De Vos

DE PRETENTIE VAN DE PSYCHOLOGIE

Wie zijn wij dat we zoveel psychologie nodig hebben? En waarom kennen we zoveel autoriteit toe aan een wetenschap die er wellicht geen is? De psychologie volgt ons van de wieg tot in het graf. Van reality-televisie tot Guantanamo. Hoog tijd dus om het psy-discours ter discussie te stellen, vindt filosoof Jan De Vos: 'Psychologie is te belangrijk om aan psychologen over te laten.'

KATHLEEN VEREECKEN

Het uitzwermen van de psy's, noemt hij het. Als waren het coloradokevers, die als nauwelijks uit te roeien plaag op het enen aardappelveld na het andere neerstrijken om er te doen wat ze moeten doen: vreten.

In zijn boek *Psychologisering in tijden van globalisering* (Acco) rekent Jan De Vos radicaal af met de hedendaagse psychologie. Of preciezer: stelt hij dat psychologie nooit meer dan psychologisering kan zijn. De Vos weet waarover hij spreekt. Voor hij doctorerde in de filosofie werkte hij vijftien jaar als psycholoog. Hij zag hoe het neoliberale denken steeds dieper doordrong in de sociale sector: strak opgelegde kwaliteitscontrole, budgetcontrole, controle op elke beweging, op elke gedachte bijna. 'Ik werkte in een instelling met probleemjongeren. Vroeger volstond het dat je hen nuttig bezighield, en dat gaf een zekere ruimte. Vandaag is alles wat ze doen het voorwerp van therapeutische actie. Je komt in een soort mentale Big Brothertoe-stand terecht. Maar wat rest je als jongere nog om je eigenheid te bewaren, in een wereld waarin alles betekenis moet hebben? Betekenisloosheid. Zinloosheid. Zinloos geweld, bijvoorbeeld.'

U citeert in uw boek José Saramago: 'We zullen steeds minder goed weten wat een mens is'. Hoe kan dat in een wereld waarin alles gepseudologiseerd wordt?

'Ik heb dat citaat gebruikt naar aanleiding van het proces tegen Hans Van Themsche. Zijn onmenselijke daden werden afwisselend teruggebracht tot autisme, psychopathie, een combinatie van beide. Daarna was het racisme, en schreef Peter Adriaenssens dat dit te maken heeft met het onontwikkelde puberbrein dat in zwart-wit denkt. Iedereen had een verklaring, en niemand begreep er iets van. De psy-wetenschappen nemen paradoxaal genoeg betekenis weg, reduceren de mens tot statistieken, chemische stoffen of hersengebieden. Toen Van Themsche zei: "Ik wil een mens worden", legde hij misschien onbewust de vinger op de wonde: hedendaagse wetenschappen, vooral psy-wetenschappen, weten steeds minder wat een mens is. Onze vroegere kaders - religie bijvoorbeeld - boden betekenis, terwijl de wetenschappen alleen maar willen verklaren.'

Terwijl het daar in oorsprong om te doen was in de psychologie: de menselijke geest doorgronden.

'Al vanaf het ontstaan van de psychologie, heeft ze moeite met wat de psyche is, en vooral met haar betekenisloosheid. Tijdens de Verlichting is de mens op een andere manier naar zichzelf en de wereld beginnen te kijken. Het religieuze kader verdween, de wetenschap moest ons een plaats geven in de wereld. Maar waar de wetenschap objectiveert, en dus de mens als object beschouwt, ontstaat het raadsel van het subject: een mens die niet langer naar een god kan verwijzen, en zich gereduceerd weet tot wetenschappelijke verklaringen, kan zich alleen maar afvragen wat het betekent louter het product te zijn van biologie en chemie. Vanaf dat moment had de wetenschap de psychologie nodig.'

En sindsdien meet die psychologie zich de pretentie aan een volwaardige wetenschap te zijn?

'Ja. Ze is in wezen een menswetenschap, maar ze heeft de pretentie een natuurwetenschap te zijn. Neuropsychologie is daar de overtreffende trap van. Stel aan iemand de vraag wie hij is, en je zult een verhaal krijgen. Een verhaal dat voortdurend verglijdt en verandert, waarin het subject zich ergens schuilhoudt. De psychologie wil precies die steeds wijkende psyche vastpakken. Als stagiair-psycholoog moest ik ooit een verslag maken over een psychiatrische patiënt. Mijn stagementor draaide het eerste blad van mijn bundeltje om en vroeg me: "Zeg me, op een schaal van tien: wat is het niveau van zijn sociale vaardigheden, zijn realiteitszin, zijn ziektebesef? Geen verhaaltjes graag!" Die kijk op de mens is vandaag met de neuropsychologie nog veel sterker geworden. Maar berust neurologie niet net zo goed op verhaaltjes? Je vertrekt van een hypothese, je interpreteert de hersenactiviteit op een scan,

en daar vertel je alweer een verhaal over.'

U stoort zich aan de schijnbare zekerheden die verkondigd worden, aan de manier waarop mensen gereduceerd worden tot diagnoses, die niet langer ter discussie gesteld mogen worden. Het maakt ons onvrij. Maar zijn we dat niet altijd geweest?

'Sommigen beweren dat het betekenisloosheid dat ons nu wordt opgelegd niet zoveel verschilt van wat pastoors ons vroeger vertelden. Dat klopt niet helemaal. Het religieuze discours bood misschien meer ontsnappingsmogelijkheden dan het wetenschappelijke discours. Wie geloofde, mocht twijfelen. De wetenschap duldt niet zoveel twijfel.'

Is twijfel fundamenteel voor ons mens-zijn? 'Sinds Descartes is dat de essentie van ons mens-zijn. Maar het ligt niet meer voor de hand. Iedereen heeft het antwoord. Het zijn de genen. Het is chemie. Het zijn de hersenen.'

Maar een mens zoekt voortdurend naar antwoorden. Een diagnose kan toch ook houvast of troost bieden?

'Mensen zijn gebaat bij serieuze psychologie, dat geloof ik nog steeds. Een psychologie die open en genuanceerd durft te zijn, juich ik toe. De beste psychotherapeuten plaatsen zichzelf - en vooral hun weten - tussen haakjes en laten de mens zelf aan de slag gaan. Respectvolle psychologie dwingt niet. Ken je het verhaal van de Irish pub, een concept dat we nu overal ter wereld kennen? Een Ierse cultuurfilosoof schreef dat die pub in de verste verte niets te maken heeft met hoe een Ierse pub eruitziet. Het is een geëxporteerde constructie. Dat geldt ook voor de psychologie: haar mensbeeld is geconstrueerd, en heeft nog maar weinig te maken met wie de mens is. Maar het is een dwingend model. Het concept van de Irish

'Bepaalde psychotherapeuten vinden hun sessies pas geslaagd als hun cliënt gehuild heeft. Zij beschouwen zich als de functionarissen van de pijn. Net zoals de beul dat is'